

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és Könyvtártudományi
Szekció

Nőkért, tudásért, jövőért
Veres Pálné életének tanulságai

Pályamunka

Szerző

Varga Tímea Eszter

Károli Gáspár Református Egyetem, Pedagógiai Kar

Témavezető

Ackermanné Kelő Kamilla

Tartalom

I. Bevezetés	4
A témaválasztás indoklása	4
II. A kutatás elméleti kerete.....	5
A kutatás célja és kérdései	7
A kutatás módszerei	7
III. Történeti háttér	9
A felvilágosodás és a reformkor hatása az intézményes nőnevelésre.....	9
Az emancipáció és a feminizmus térhódítása a dualizmus kori Magyarországon	12
IV. Veres Pálné útja a családi örökségtől az iskolaalapításig	16
Veres Pálné családja	16
Veres Pálné karakterfejlődése	18
Veres Pálné és Madách Imre kapcsolata.....	22
V. Egyesület- és iskolaalapítás	24
VI. Összegzés.....	28
VII. Irodalom.....	31

Absztrakt

Kulcsszavak: 19. századi női szerepkörök, női társadalmi szerepvállalás, Veres Pálné, Országos Nőképző Egyesület (ONE), dualizmus kori lánynevelés

A kutatás fókuszában Veres Pálné (1815-1895) személyes életútja és a nőnevelés ügyéért folytatott tevékenysége áll. A neveléstörténeti (Kéri, 2001) és genealógiai (Kollega Tarsoly, 2015) módszerekkel végzett kutatás kiindulópontja a reformkor és a dualizmus kori társadalmi változások, valamint azok hatása a nőnevelés ügyére. Ennek érdekében vizsgálat alá kerültek a korabeli nőkép és női szerepértelmezések és a lányok számára elérhető tanulási lehetőségek, valamint Veres Pálné családtörténete, életútja és szakmai eredményei. A kutatás során megállapítást nyert, hogy Veres Pálné személyiségfejlődése jól körülhatárolható korszakokra osztható, a jellemére ható személyek és nevelőhatások megállapíthatók. Családjában három generáció női szerepvállalásának elemzése a transzgenerációs mintára utal. A nőképző egyesület és az iskolaalapítás gondolata, valamint e célok elérése érdekében végzett munka a fentebb leírt két hatás (tudatos személyiségfejlesztés és transzgenerációs hatás) eredménye. A kutatás során nem maradhatott el Madách Imrével való kapcsolatának értelmezése, a vizsgálat ezen szakaszának eredménye egy eddig nem publikált, rokoni kapcsolatot tárt fel.

I. Bevezetés

A témaválasztás indoklása

A történelem iránti érdeklődésem az egyetemi tanulmányaim során bontakozott ki. Neveléstörténet tantárgy keretein belül foglalkoztam a reformkor és a dualizmus korszakában történt nevelésügyi változásokkal. Tanulmányaim során találkoztam a Nemzeti Nőnevelés című folyóirattal, melyben felfedeztem Veres Pálné nevét. Önszorgalomból tovább tanulmányoztam Veres Pálné életét, társadalmi szerepvállalását és pedagógiai munkásságát. A kutatás első hónapjaiban naplótöredékeket és személyes visszaemlékezéseket vizsgáltam, például M. Bagossy Éva (1996) *Veres Pálné* című könyvét és Rudnay Józsefné Veres Szilárda (1922) *Emlékeim* címmel megjelent naplóját. M. Bagossy Veres Pálné szemszögéből vezeti végig az eseményeket és von le következtetéseket. Röviden, összefoglalásszerűen írja le a Veresné életére befolyással bíró főbb eseményeket. Kiemeli Madách Imréhez fűződő kapcsolatát, valamint részletezi Madách azon közéleti megnyilvánulásait, melyek meghatározták Veres Pálné munkásságát. Veres Szilárda az *Emlékeim* című életrajzi művében családi históriákat gyűjtött össze. Leírja és történetekkel teszi képszerűvé gyermekkorát, serdülő éveit és neveltetését. Saját személyes megélései alapján írja le az adott történelmi korszak történéseit és értékeli édesanya munkásságát. Kitekintést tesz ugyan társadalmi és politikai eseményekre, de végig a Veres család szemszögéből tekint rájuk, annak értékrendjére és szellemiségére helyezi a hangsúlyt. Szilárda naplója jelentős mértékben segített Veres Pálné karakterének megrajzolásában. E két, alapvetően szubjektív jellegű mű segített abban, hogy Veres Pálné személyiségét, és szereprepertoárját megismerjem, ugyanakkor motivációja, hite céljaiban és az azok megvalósítására tett törekvései további kutatásokra ösztönöztek.

Dolgozatom a hagyományos szerkezeti elvet követi. A következő fejezetben ismertetem az elméleti kereteket, bemutatom a Veres Pálné életével és munkásságával kapcsolatos eddigi kutatási eredményeket, mint a jelenlegi kutatás előzményeit. Ezt követi a kutatási kérdések bemutatása, majd a módszertan részletezése. A történelmi kontextus tárgyalása során részletezem a korszak társadalmi jellemzőit, kiemelve az arisztokrácia nevelésének jellegzetességeit, majd bemutatom a nőképet és a korai emancipációs törekvéseket. Veres Pálné életéhez érve ismertetem a kutatás eredményeit. A történelmi dokumentumokat feltáró tartomelemzésen túl családfakutatást is végeztem, mely során új, eddig – tudomásom szerint – nem publikált eredményt kaptam. A kutatás eredményeinek bemutatása után összegzésben rögzítettem a kutatás következtetéseit és megfogalmaztam a téma tovább gondolásának lehetséges irányait.

II. A kutatás elméleti kerete

Veres Pálné életének és munkásságának kutatása alapvetően az iskolatörténet-, valamint a nőkérdés-kutatókat foglalkoztatják. Összefoglaló monográfiák a múlt század elejétől láttak napvilágot. A bevezetésben megemlített két, alapvetően a biográfia írást segítő művön túlmutat Rudnayné és Szigethy Gyuláné (1902) *Veres Pálné Beniczky Hermin élete és működése* című munkája, melyben Veres Pálné munkásságát és a nőneveléssel kapcsolatos gondolatait gyűjtötték össze. A kötetben Veresné Egyleti beszédei, magán- és iskolaügyi levelezései alapján kaphatunk képet célkitűzéseiről és a megvalósítás lehetőségeiről, formáiról. Külön értéke a könyvnek az utolsó fejezet, amelyben a kor kiemelkedő szereplői, Kiss Áron, Vadnay Károly, Mikszáth Kálmán emlékeznek Veresné munkásságára. A nevezett műből Veres Pálné nevelésről alkotott elképzeléseit és terveit hasznosítottam a dolgozatomban.

M. Bagossy Éva és Veres Szilárda számtalan helyen említi Madách Imre nevét, így kutatásom első része Veres Pálné Madáchcsal való kapcsolatára irányult. Ehhez kapcsolódóan két monográfiát tekintettem át, Andor Csaba (2015) *Madách Imre és Veres Pálné*, Horváth Károly (1984) *Madách Imre* című könyvét. Andor Csaba elsősorban a Madách és Veresné között vélt romantikus szál vizsgálatára helyezi a hangsúlyt és kísérli meg annak bizonyítását, míg Horváth Károly irodalomtörténész Madách írói és költői munkásságát mutatja be. Ezt a kérdéskört magam is érdekesnek találtam és folytattam kutatásokat, melynek eredményeit dolgozatom későbbi fejezetében ismertetem.

A dualizmus kori nőneveléssel sok kutató foglalkozott különböző aspektusból. Kéri Katalin (2018) *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon* címmel dolgozta fel a 17-18. század fordulójától a 20. századig terjedő korszakot. Kéri Katalin a női szerepek, nőnevelés, lányok iskoláztatása témaköröket részletezi. Áttekintette az adott korszak demográfiai, gazdasági, politikai, kulturális tényezőit. Külön fejezetekbe foglalta a pedagógiai sajtót, az egészségügyi szokások változásait, a családok felépítésének és működésének jellemzőit. E könyv elemzésével átfogó képet kaptam a dualista társadalom főbb változásairól és pedagógiai vívmányairól.

Rébay Magdolna (2009) *A leány-középiskolák Magyarországon és a német nyelvű országokban* című könyvében részletesen bemutatja, hogy a 19-20. században miként fejlődött a nők középszintű oktatása a német nyelvű országokban és hazánkban. A szerző hangsúlyozza a magyar felsőbb leányiskolák sikerességét és bemutatja annak jogrendszerét, felépítését. Rébay kiemeli Trefort Ágoston arra való törekvését, hogy a német mintára felépülő felsőbb

leányiskolákat Magyarországon is meghonosítsa. Ennek érdekében Veres Pálné 1869-ben megnyílt leányiskoláját megkülönböztetett figyelemben és anyagi támogatásban részesítette.

Rébay Magdolna (2017) *Arisztokraták nevelése-oktatása Magyarországon a XIX-XX. században* című könyvében az arisztokrata családok gyermekeinek, leginkább fiainak iskoláztatását és nevelését mutatja be. A szerző részletesen beszél a családi nevelésről, betekintést ad a 19-20. századi arisztokrata családok életébe. Kiemeli a szülő-gyermek kapcsolat jelentőségét, az arisztokrata családok határozott és következetes nevelési elveit és azok örökérvényű fontosságát.

Kertész Erzsébet (1937) *Zöldfa utca 38.* című leányregényében prózai formában dolgozta fel Veres Pálné életét. Habár a regény jelentős része a fantázia szüleménye, a szereplők és a tartalom egészét tekintve megjelennek valóságghű karakterek és történetek.

Sárai Szabó Katalin (2023) *Veres Pálné Beniczky Hermin és Teleki Sándorné Teleki Jozefina szerepe a Magyarországi nőnevelésben és a női hálózat(ok) kialakításában* című cikkében bemutatja Veres Pálné és Telekiné kapcsolatrendszerét, pedagógiai elveit, munkásságát az ONE-ben, valamint a lányiskoláért tett fáradozásait. Az említett cikkében Sárai Szabó felhívja a jövő generáció figyelmét a történelem kiemelkedő asszonyaira, örökségeikre.

A jelenkori Veres Pálné Gimnázium két szakdolgozatot tart számon Veres Pálnéről. Az egyik szakdolgozat (Turcsi, 2010) Veres Pálné kapcsolatrendszerét dolgozta fel. Szellemi társaságát, baráti körét mutatja be és a kapcsolati hálójából adódó előnyöket vizsgálja. Következtetésként vonja le, hogy Veresné eredményességéhez gazdag kapcsolatrendszere hozzájárult. A másik dolgozat (Ráczkevi, 2009) az Országos Nőképző Egyesület (továbbiakban ONE) létrejöttét és tevékenységét részletezi, valamint a végzett növendékek és tanárok névsorából emel ki néhány fontosabb személyt. Mindkét szakdolgozat Veres Pálné személyének és életpályájának sikerességét hangsúlyozza és állít számára emléket. Részletezik Madách Imre és Veres Pálné kapcsolatát, valamint Veres Pálné gyermekkorát és neveltetését.

A kutatás célja és kérdései

Veres Pálné a hagyományos női szerepkörök fontosságát vallotta és hangsúlyozta, melyet örökérvényű keresztényi erkölcsi normákkal párosított. Életpályájának eredményessége az édesanyai minta követésében, a megszerzett tudás gyakorlásában, a képességek kamatoztatásában és a keresztényi erkölcsök megtartásában rejlett. Elsődleges célom a személyiségére befolyást gyakorolt nevelő személyek és hatások feltérképezése volt. További célként tűztem ki, hogy a kutatásom által reprezentáljam Veres Pálné munkásságát és értékrendjét. Igyekeztem objektívan tekinteni a korszakra és annak értékrendjét „leporolva”, a mai társadalmi viszonyokra alkalmazva újrafogalmazni azt. Szándékom, hogy a nevelői hivatás előtt állók, pályájuk során alkalmazható, új perspektívát kapjanak.

A kutatás során a következő kérdések fogalmazódtak meg bennem. Kik és hogyan gyakoroltak hatást Veresné személyiségének alakulására, és ezek a hatások miként alakították jellemét? Fellelhető-e családjában a széles körű női társadalmi szerepvállalás generációkra vissza-, illetve előre tekintve? Milyen jellegű kapcsolatban állt Madách Imrével és ez a kapcsolat hogyan befolyásolta társadalmi szerepvállalását? Milyen szándék vezérelte egy olyan iskola létrehozására, mely által biztosítottá vált a tanulók számára magasabb szintű intézményekbe való bekerülés? Milyen motívumok vezettek a lányiskola megalapításához? A lányiskola elvégzése biztosította-e a növendékek számára a későbbiekben kenyérkereseti pályák betöltését?

A kutatás módszerei

A történeti kutatómunkát Kéri Katalin (2001) módszertana alapján végeztem. A kutatás tervezésének szakaszában körvonalaztam a témát, meghatároztam a kutatás célkitűzését és a kutatási kérdéseket, melyeket fentebb vázoltam. Szinkrón megközelítés szerint haladtam, amely problémátörténeti csomópontokat emel ki. A lánynevelés témáján belül fókuszba állítottam a női szerepkörök változását, a modern nőkép megjelenését, a nők tanulási lehetőségeit és az önfenntartás módjait. Ehhez kapcsolódóan gyűjtöttem elsődleges és másodlagos forrásokat. Az elsődleges, primer forrásokat téma és kronológiai szempontból csoportosítottam. Veres Pálné személyének és munkásságának megítélését feltáró dokumentumokat kvalitatív módon elemeztem.

A heurisztikus szakaszban forrásokat gyűjtöttem, melyeket elsődleges és másodlagos forrásként használtam fel a kutatás során. Az iskolatörténet kutatásában elsődlegesen az iskolai

értesítőket hívtam segítségül. Az 1878-1895 között megjelent értesítőket elemeztem, kitüntetett figyelmet fordítva az iskola tantervére, szellemiségére, célkitűzéseire, a diákok eredményeire.

A kutatás további szakaszában a sajtótermékek kerültek górcső alá, a Nemzeti Nőnevelés, a Magyar Pedagógia, a Magyar Pedagógiai Szemle, a Vasárnapi Újság, a Borsszem Jankó, és a Divat-Nefelejts című folyóiratok 1876-1914 között megjelent, vonatkozó cikkei. A Nemzeti Nőnevelés, Magyar Pedagógia, Magyar Pedagógiai Szemle című lapokban Veres Pálné életéről, családjáról és pedagógiai munkásságáról tájékozódtam, míg a Vasárnapi Ujság, a Borsszem Jankó és a Divat-Nefelejts újságok a dualista társadalomról, annak értékítéletéről, valamint a pedagógiai és nőneveléssel kapcsolatos vitakérdéseiről vizsgáltam. Mindezek segítettek, hogy átfogó képpel rendelkezek a dualista társadalom változásairól, a társadalomban elvárt szerepkörökről és családmoddellről. Másodlagos forrásokként a már korábban bemutatott monográfiákat használtam.

A kutatás forráskritikai szakaszában külső és belső forráskritikát végeztem. Megvizsgáltam a feltárt források keletkezési körülményeit és hitelességét. A hermeneutika szakaszban még több információt szereztem a felvilágosodás korát jellemző történelmi, politikai, gazdasági, társadalmi, valamint kulturális tényezőkről. A történeti szintézis szakaszban a kutatási kérdések megválaszolása következett, valamint oksági kapcsolatokat vontam le. Végül a fogalmakat tisztáztam, következtéseket vontam le, és a korábbi kutatási kérdésekre visszatérve megvizsgáltam, hogy mi maradt megválaszolatlan.

Veres Szilárda által megörökített históriák felkeltették a család iránti érdeklődésemet, melynek hatására Kollega Tarsoly István (2015) genealógiai módszertana alapján családfakutatást végeztem. A családfa összeállításához elsődleges forrásként személyi és családi feljegyzéseket, anyakönyveket, gyászjelentést, genealógiai táblázatokat, Tahy Sándor (1904) és Nagy Iván (1857, 1860) családtörténeti értesítőit, helytörténeti monográfiákat, a Budapesti czim és lakjegyzéket (1896-1897) tanulmányoztam és használtam fel. Személyi és családi feljegyzésekről M. Bagossy Éva és Rudnay Józsefné forrásaiból leltem adatokra. Ezen irategyüttesek segítségével készítettem el az őstáblát, amely a felmenőket, az ősokeket jelöli. Elsődlegesen Veres Pálné apai és anyai ágon lévő felmenőiről gyűjtöttem információkat, valamint megvizsgáltam az oldalági és az egyenesági felmenőket. A családfa elkészítéséhez online adatbázisokat is használtam, valamint a Veres Pálné Gimnázium könyvtárának birtokában lévő magánkiadásokat. A kutatás előrehaladását segítette Makkai Lászlóné Bagossy Éva összeállítása (1995), melyben Veres Pálné magánlevelezéseit gyűjtötte össze és képeket közöl, valamint segítség volt Peresztegi Mária munkája (1961) a Veres Pálné Gimnáziumról.

III. Történeti háttér

A felvilágosodás és a reformkor hatása az intézményes nőnevelésre

Kutatásom elején bemutatom, hogy a dualizmus korszakát milyen politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági tényezők előzték meg és befolyásolták. Kifejtem, hogy a felvilágosodás és a reformkor eszméinek hatására milyen változások mentek végbe a magyar társadalomban és mindezek milyen következményekkel jártak és hogyan befolyásolták a nők társadalmi megítélését. E gondolatmenetet Kéri az alábbiakban fogalmazza meg: *„a nőkérdés és hozzá kapcsolódóan a lánynevelés ügye hazánkban is kétséget kizáróan felvilágosodás kori gondolatokon nyugszik, és az 1820-as, 1830-as évektől egyre fontosabbá válik”* (Kéri, 2018, p. 318).

A 18. század második felében, Mária Terézia (1717-1780) és II. József (1741-1790) uralkodása alatt, a Habsburg Birodalomban is megjelentek a felvilágosodás eszméi és a felvilágosult abszolutista berendezkedés formái. Az abszolút hatalom az uralkodók kezében volt, rendeleti úton kormányoztak. A racionalitásra törekedve, a közérdekre hivatkozva, de a dinasztia érdekeit figyelembe véve igyekeztek reformokat végrehajtani.

A felvilágosodás az értelmet és a természetet működtető törvényt állította középpontba. Az ész és a tapasztalat került előtérbe az individuum tehetsége és képessége által. Ez a kulturális, szellemi és filozófiai korszak és irányzat a 17. században kezdődött el és a 19. században fejeződött be. Immanuel Kant német filozófus (1724-1804) 1784-ben a következőkben fogalmazta meg a felvilágosodás lényegét:

„A felvilágosodás az ember kilábalása maga okozta kiskorúságból. Kiskorúság az arra való képtelenség, hogy valaki mások vezetése nélkül gondolkodjék. Magunk okozta ez a kiskorúság, ha oka nem értelmünk fogyatékoságában, hanem az abbeli elhatározás és bátorság hiányában van, hogy mások vezetése nélkül éljünk vele. Sapere aude! Merj a magad értelmére támaszkodni.” (Kant, 1974, p. 80).

A felvilágosodás a 18-19. században teljessé vált ki, melynek hatására a társadalom működését befolyásoló új irányzatok jöttek létre. A demokrácia iránti igény következtében a társadalmi egyenlőség és szabadság eszméi váltak a korszak kulcskérdéseivé. A felvilágosodás legfőbb eszméi a liberalizmus és a nacionalizmus voltak. Alapgondolatai között megtalálható a törvény előtti egyenlőség, a közteherviselés, a sajtó-, a szólás-, a vallásszabadság, valamint a gyülekezési és a lelkiismereti szabadság. Eszméinek hatására modernizációs lépéseket tettek az oktatás, a mezőgazdaság, és az ipar területén. A kor vezéregyéniségei úgy vélték, hogy az

emberek életszínvonalát az oktatás által lehet emelni. A 18-19. század fordulójától közügyé vált a nevelés kérdése is.

A felvilágosult abszolutizmus szellemében Mária Terézia és II. József olyan oktatási törvényeket hozott, mely által az alacsony társadalmi rétegeknek lehetősége volt a tanulásra és ezáltal életvitelük javítására. Az 1806-os II. Ratio Educationis hatására az elemi oktatás mindenki számára biztosítottá vált. A 18-19. század fordulóján kizárólag az arisztokraták engedhették meg maguknak, hogy lányaikat magasabb rendű képzésben részesítsék. A nemesi családok gyakran fogadtak fel nevelőnőt, házitánítót lányaik mellé. Ha a szülők tovább szerették volna képezetni lányaikat, akkor az apácarendek (orsolyiták, angolkisasszonyok) lánynevelő intézeteiben vagy magánintézetekben volt erre lehetőség. Az apácarendek Mária Terézia ösztönzésére telepedtek le az 1700-as évek közepétől Magyarországon. Először Sopronban, majd Budán nyitották meg alsó -és középszintű leányiskoláikat. Az uralkodó 1777-ben elrendelte, hogy az apácazárdákban ugyanazt tanítsák, mint a fiúiskolákban, de a lányoknak alacsonyabb követelményrendszerrel (Mészáros, 2003; Ács, 2019; Szabó, 2023).

A 19. század elejétől Magyarország történetében olyan korszak és folyamat vette kezdetét, amelynek hatására gyökeres társadalmi, kulturális, gazdasági, valamint, politikai változások mentek végbe. A liberalizmus és a nacionalizmus hatására a magyar nép ébredezni kezdett a Habsburg elnyomás alól. A magyar nemességben fogalmazódtak meg a polgári nemzet gondolatai, melynek következtében számos nemes állt a nacionalizmus és a liberalizmus eszméi mellé. A nacionalizmus jelentése nemzeti öntudatra ébredés, célja a nemzetállam létrehozása. A natio kifejezésből ered, mely a francia forradalomig vezethető vissza. A nacionalizmus szakított a feudális rendszerrel és kiváltságokkal. Megteremtette az egy adott területen élő, azonos nyelvet beszélő, azonos polgári jogokkal rendelkezők közösségét, azaz a polgári nemzetet, akiket összekötött a közös származási tudat, a kultúra és a dicsőnek tartott nemzeti múlt.

A reformkor másik vezéreszméje a liberalizmus, melyeknek hatására a reformkor politikai programja közé tartozott a nemesi kiváltságok eltörlése, a közteherviselés, a törvény előtti egyenlőség, a népképviselői országgyűlés, a jobbágyszabadítás és az iparfejlesztés. Főbb képviselői Széchenyi István, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós, Kölcsey Ferenc, Deák Ferenc és Batthyány Lajos voltak. Mindannyian a polgári társadalom létrehozását tűzték ki célul, egy békés úton létrejövő, erős és modern Magyarországról álmodtak. A reformkor kezdetét Széchenyi István Hitel című munkájának 1830-ban való megjelenésétől számítjuk.

A reformkorban a nők társadalmi megítélése a felvilágosodás hatására megváltozott. Az országgyűléseken a nőkérdéssel kapcsolatos legfontosabb kérdés az volt, hogy van-e az

oktatáshoz joguk. E kérdéskörben véleményt nyilvánított Karacs Teréz, Brunszvik Teréz, Teleki Blanka, Leövey Klára és Széchenyi István is. A téma sajtónyilvánosságot kapott. Karacsné Takáts Éva (1779-1845) író úgy gondolta, hogy „nem lehet a nő munkakörét csak a családi élet keretein belüli térre korlátozni, ha lelki tulajdonságai vagy kedvező helyzete ezen felül többre teszik alkalmassá.” (idézi Kéri, 2018, p. 321). Széchenyi István nemcsak az országgyűlésen és a politikában, hanem a közéletben is kifejtette, hogy támogatja a nőnevelést és a nők művelődéshez való jogát. A nőnevelésről ekképpen vélekedett: „a mi az emberiséget fölemeli a ti nemetek műve [...] Ti viszitek karjaitokon életbe a kisdéd növendéket s polgárrá nevelitek [...] Ti vagytok a polgári erény s nemzetiség védangyalai, mely nélkületek, higgyétek, ki nem fejlődik soha, vagy nem sokára elhervad; mert ti vontok minden körül báj és életet.” (idézi Péterfy, 1880, p. 1). Széchenyi a nemzet felemelkedését a nők társadalmi megítélésének változásában és szerepvállalásuk felértékelésében is látta. Úgy gondolta, hogy a női szerepkör helyreállításával orvosolhatók a társadalmi problémák. A honleányi nevelésen keresztül a nemzetállam szellemi gyarapodását és előmenetelét remélte. Széchenyin kívül számos magyar költő és író határozta el, hogy szólni fog a nőkhez. Céljuk az volt, hogy felkeltsék a magyar nőkben a nemzeti érzést és a magyar kultúra és nyelv iránti érdeklődést. E célból született meg Kármán József (1794) *Fanni hagyományai*, Kazinczy Ferenc (1789) *Bácsmegyei*, valamint Kisfaludy Sándor (1801) *Himfy szerelmei* című műve. Kisfaludy könyve sikeréről 1808-ban Kazinczynak írt levelében így fogalmaz: „legnagyobb vívmányának a magyar nők lelkének megnyerését tartom.” (Virág, 2024, p. 111-112).

A 19. század első felében több lánynevelő intézet is létrejött. 1846-ban két kiemelkedő személyiség nyitotta meg iskoláját, Teleki Blanka Pesten, Karacs Teréz Miskolcon. Karacs Teréz iskolájában Pestalozzi elvei alapján az elméleti tantárgyak mellett kézimunkát is tanítottak a lányoknak. Az iskola célja az volt, hogy családanyáknak készítsék fel az odaérkező lányokat (Orosz, 1962). Teleki Blanka lánynevelő intézete a honleányi nevelés központjává vált. Teleki lányintézetének szellemisége jól példázza az országban uralkodó lánynevelésről alkotott modellképet. Karacs Teréz ekképpen vélekedett Teleki Blanka lánynevelő intézetéről: „Mihelyt a főrendűekhez eljutott Teleki Blanka grófnő nemes vállalatának híre, azonnal többen üdvözölték őt e téren, még Széchenyi István és nője is személyesen tisztelegtek nála. Teleki Blanka nemcsak magyar nyelvet értő és beszélő leányokká akarta rangtársnőit nevelni, hanem olyanokká is, kik a magyar haza javára képesek és akarnak is élni.” (Sáfrán, 1979, p. 34-35).

A felvilágosodás eszméi és a reformkor változásai hatással bírtak a dualista korszakra és megteremtették a nőnevelés létrejöttének feltételeit.

E fejezetben bemutatom azokat a 19. század közepén létrejövő nőmozgalmakat, melyek elősegítették Veres Pálné lányiskolájának létrejöttét. Az emancipáció és a feminizmus kiharcolták a nők tanuláshoz és önálló életvitelhez való jogát. E mozgalmak ugyan a 19-20. század fordulóján, Veres Pálné halála után érték el legjelentősebb eredményeiket – mint a nők szavazati, vagy egyetemi tanulmányi jogának megteremtése –, megjelenésük azonban már jogosultságot adott Veres Pálné iskolája számára. Bár közvetlenül nem hatottak Veres Pálné nézeteire és elveire, de jelentős mértékben hozzájárultak munkásságának továbbviteléhez.

A liberalizmus hatására megszülető szólás- és sajtószabadság lehetővé tette, hogy egyre több cikk jelenjen meg a női szerepkörökről és azoknak értékéről. Férfiak és nők egyaránt kifejtették véleményüket. Az 1850-es évektől kétféle nőkép kezdett kiforrni, a hagyományos és az emancipált nőé. A feleség, anya és háziasszony hármas szerepkört Kéri Katalin hagyományos szerepnek nevezi (Kéri, 2018). Sokan ragaszkodtak a hagyományos női modellhez, mely szerint a nőknek a családban van a helyük, ott kell betölteniük hivatásukat és kötelességüket. A hagyományos szereptartalom mellett érvelők közül sokan úgy gondolták, hogy a vallás elég szabadságot adott, a nőknek nincs szükségük további felszabadításra. Beniczky Irma író nő például így fogalmaz: *„a nő leghelyesebben teljesíti ezen hivatását, ha azon körben marad, melyet a természet és az alkotó számára kijelölt.”* (idézi Kéri, 2018, p. 364). Rosenberger Fanni a Magyar Polgár című folyóiratban az alábbiak szerint gondolkodott: *„Lehet a nő a maga hivatásában, a maga feladatai és kötelességei teljesítésében nagyszerű és magasztos, emelkedhetik szellemben, érzelmekben, műveltségben a tökéletesség legmagasabb fokáig, de hivatását, önmagát meg nem tagadhatja, az Isten, a természet törvényeit meg nem változtathatja soha.”* (Rosenberger, 1895, o.n.). A női szerepelvárásokon túl az eszmerendszerrel kapcsolatos értékelések és kritikák is megjelentek. Paulik János (1866-1939) evangélikus lelkész így bírálja a feminizmust: *„Az újabbkori nő azonban kezd meg nem elégedni régi szerepkörével, s azt kívánja, hogy 1, minden életpálya nyitva álljon előtte, s miután a férfiakéval egyenlő értékű, legfeljebb másnemű, de szintén becses és nélkülözhetetlen áldozatokat hoz az élet fenntartására, 2, őt a férfiakéval egyenlő jogok illessék meg minden vonalon.”* (Paulik, 1914, p. 79). Andor József (1871-1918) író, pedagógus és irodalomtörténész szerint: *„nőkérdés keresztény alapon megoldva; ez az, amiért küzdenünk kell s ez az, amiért mi nem csatlakozhatunk a mai modern feminizmus vezéreire. Mert, megengedem, hogy talán nem zárják ki lehetőségét annak, hogy a modern nő vallásos lehessen, de nem ismerik el a hitet, mint az igazi nőiesség nélkülözhetetlen föltételét.”* (Andor, 1907, p. 603). 1876-ban a Divat Nefejejts

című újságban A nők társadalmi emancipációja című cikkben, Borostyáni Nándor így fogalmazott: „Egy igazán művelt nő, ki fölfogni képes férje szellemi törekvéseit, nemcsak a boldogság hajnalpirját sugározhatja ki a házasság életre, hanem dúsan kamatoztathatja képzettségének tőkéjét gyermekeiben.” (Borostyáni, 1876, p. 185). A cikkben az író kifejti, hogy a házasságok száma csökkent és egyre nagyobb arányban vannak jelen az egyedülálló nők, akiknek önállóan kell gondoskodniuk magukról. Borostyáni emancipáción a műveltséghez való jogot érti, melyre a nőknek egzisztenciális okokból kifolyólag szükségük van. Véleménye szerint a nők művelődéshez való jogát biztosítani kell és támogatni kell őket, hogy intellektusban fejlődhessenek, de nem szabad szem elől téveszteniük az Isten által kijelölt szerepkörüket és hivatásukat. Az idézett személyek véleménye szerint a nők elveszítenék női identitásukat, és veszélyeztetné a család szokásait, hagyományait, ha ugyanolyan jogokkal bírnának, mint a férfiak.

Az időközben kialakult modern nőkép alapján a 19-20. század fordulóján a nők tanultak, politizáltak és dolgoztak. A modern nő definíciójának megalkotásához szükséges az emancipáció és a feminizmus fogalmát elkülöníteni, mely tartalmát tekintve korszakonként változott. A női emancipációs törekvéseket több kutató is korszakokra osztotta. Kéri (2018) az alábbi kutatásokat és megközelítéseket hangsúlyozta ki. 1854-ben Madarassy Klotild a női emancipációt, mint fogalmat keretek közé szorította. Úgy vélte, hogy a nők művelődéshez való jogát jelenti, de azon túl a nők nem vállalhatnak szerepet a politikában vagy a társadalomban közszereplőként. Somogyi Géza (1879) kontinensenként vizsgálta a női emancipációs törekvéseket. Nancy Cott amerikai történész (1987) aszerint korszakolta az emancipációs törekvéseket, hogy mik voltak a nők céljai és ezek miként változtak az évtizedek során, míg Szegvári Katalin (2001) politikai eszmerendszerek változásainak tükrében, elemezte azokat.

A feminizmus kifejezés a femina latin szóból ered, Hubertine Aucler francia író és feminista használta először az 1880-as években. Magyarországon 1894-ben, A Fővárosi Lapok hasábjain a Nők a politikában című vezércikkben jelent meg először a fogalom. 1897-ben az Új Idők című újságban két külön fogalomként magyarázták a feminizmust és az emancipációt: „Az emancipáció hívei az anyagi egyenjogúságot követelik, a feministák a szellemi. Az előbbiek agitálnak, az utóbbiak dolgoznak. Amazok a nagy tömegre akarnak hatni, ezek a tudósok köztársaságára.” (idézi Kéri, 2018, p. 144).

A modern nőkép szerint a nőket ugyanolyan jogok illetik, mint a férfiakat. Felszabadításra van szükségük. Máday Andor (1877-1958) a korszakban neves jogász, szociológus, a Magyar Tudományos Akadémia (a továbbiakban: MTA) tagja 1913-ban A magyar nő jogai a múltban és jelenben címmel publikált a feminizmusról. Cikkében részletezte

a feminista mozgalom által a női szavazati jogi világkongresszuson elért sikereket. Tanulmányához etnográfiai kutatásokat végzett a magyar nők családjogáról, magánjogáról, házassági vagyongjogáról és örökjogáról. Vizsgálódásai alapján a feminizmust négy korszakra osztotta. Az első korszak 1780-1825-ig, a második 1825-1867-ig, a harmadik 1868-1895-ig, a negyedik 1896-1904-ig tartott. Máday a mozgalom feladatát abban látta, *„hogya a társadalom minden tagját nemi különbség nélkül egy új, boldogabb, a szabadság és az egyenlőség magasztos elveinek jobban megfelelő társadalomban egyesítse.”* (idézi Szilávik, 1913, p. 599). A Protestáns Szemle című folyóirat hasábjain azonban Szilávik Mátyás ekképpen vélekedett Máday gondolatairól: *„Kár, hogy a kiváló szerző nem illesztette be kérdését [...] a kereszténység vallásoserkölcsi világnézetébe [...] Így tanulmánya vonzóbb, eredményében hatásosabb lett volna. Osztályuralmi alapon a nőkérdést sikeresen soha nem fogjuk megoldhatni. Itt is jognak helyére a szeretetnek kell lépnie, amely »mindeneket eltűr és mindeneket elfedez«.*” (Szilávik, 1913, p. 599-600). Látható, hogy a társadalmi vita a 20. század elején sem hagyott alább, sőt, tudományos alapokra helyeződött.

A feminizmus népszerű hazai képviselői: Glücklich Vilma, Rosenberg Augusztina, Perczelné Kozma Flóra és Bedy-Schwimmer Rózsa voltak. Támogatták, hogy a nők munkába állhassanak és politikai szavazati joggal rendelkezzenek. Bedy-Schwimmer Rózsa (1877-1948) író volt, aki 1905-ben megalapította a Feministák Egyesületét. A női magyar politikai választójogért harcolt. 1907-ben elindította *A Nő és a Társadalom* című folyóiratot, melyben a feminizmus célkitűzéseiről írt. Békepárti volt, több előadásán felemelte a hangját a béke mellett és az anyák védelméért (Jóba, 1918).

A társadalomban előítéletekkel fogadták azokat a nézeteket, melyek kimondták, hogy a nőket fel kell szabadítani a hagyományos női szerepkör alól. Szkeptikusan gondolkodtak a tanuló, olvasó és dolgozó nőről. Nemtetszésüknek hangot adtak különféle lapokban, melyekben karikatúrákkal fejezték ki a jövőbeli *„modern nőről”* szóló elméleteiket. 1913-ban a Nemzetközi Szüfrazsett Mozgalom Budapesten tartotta kongresszusát, amelyről gúnyvers is íródott a Borsszem Jankó című politikai élcslapban. E versben a költő kritikával illeti az ide utazó hölgyeket és feminista nézeteiket, *„a politika és komizás csak a férfi örök jussa.”* (Kozma, 1913, p. 2). Molnár Jenő egy kitalált gúnyos történetet írt le, melyben Bedy és Glücklich felsorakoztak a feminizmus zászlaja alatt, hogy harcoljanak a nők jogaiért. Magukat az egri hősnőkhöz hasonlították, szurok helyett forró teát és limonádét öntöttek a felsorakozott huszárok és rendőrök fejére. A hatóság kinevette őket, kinyitották a szájukat, hogy odafolyjon a tea és a limonádé (Molnár, 1913; Fedeles, 2023). Hazánkban több újság is gúnyrajzokat közölt a témában, ilyeneket találhatunk pl. a *Veréb Jankó*, a *Borsszem Jankó*, vagy az *Új Idők* című

lapok hasábjain, melyekben férfias tulajdonságokkal és szokásokkal ruházták fel az emancipált, avagy a modern nőt. A modern nőt úgy festették le, mint aki parancsolgat, cigarettázik, kártyázik, újságot olvas vagy iszik. Az emancipált nők kritizálói szembe állították a modern nő és a hagyományos nő szerepköreit és élettereit. Úgy gondolták, hogy a nők figyelme a tanulásra és tudományokra fog összpontosulni a gyermeknevelés helyett. Igyekeztek nevetség tárgyává tenni a tanuló vagy a dolgozó nőket, továbbá elítélendő aspektusban megvilágítani őket (Kéri, 2018, 376-382.).

A 20. század elejére a feminizmus és az emancipáció hatására egy új női ideál alakult ki hazánkban. Jánossy Gábor (1870-1945) jogász *A feminizmus Magyarországon* című könyvében fogalmazza meg, hogy a nők ne legyenek alárendelt személyek a házasságban, családban, társadalomban és a politikában. Szerinte a nők mellérendelt személyek, de mellérendeltségi viszonyuk eléréséhez elengedhetetlen a tanulás. E mozgalmak térhódításának eredménye, hogy a nők részt vettek a közigazgatásban, a gyermekvédelmi igazgatásban, az oktatásban, és csökkent a prostitúció (Jánossy, 1911, 50-52.). A feminizmus és az 1868. XXXVIII. tc. hatására 1910-re nőtt az írni és olvasni tudó nők száma hazánkban, mely lehetővé tette, hogy munkába álljanak és önálló egzisztenciát teremtsenek (Kéri, 2018).

IV. Veres Pálné útja a családi örökségtől az iskolaalapításig

Veres Pálné családja

Veres Pálné családjával kapcsolatos kutatásaimat családfa összeállítással és elemzéssel kezdtem. Kollega Tarsoly István genealógus történész módszertana alapján készítettem el a családfát. Kollega Tarsoly (2015) kézikönyvsorozatot készített a genealógia eszközeiről és módszereiről. A genealógiai kutatás meghatározó szegmense a származástan. A genealógia, mint önálló tudományág számos dokumentumot számontart és analizál. Kollega Tarsoly István definíciója szerint „*a genealógia, azaz eredet- vagy származástan (családtörténet) az emberek közötti leszármazáson alapuló rokonsági kapcsolatokkal foglalkozó, az egész társadalmat átfogó klasszikus történeti segédtudomány, amelynek alapvető eleme a családfák kutatása, összeállítása.*” (Kollega, 2015, p. 22). A családfakutatás során több ősi nemesi családfát tártam fel és elemeztem, a feldolgozott elsődleges és másodlagos forrásokat *A kutatás módszerei* c. fejezetben mutattam be.

Veres Pálné Beniczky Hermin családja felsőmagyarországi nemesi család. Felmenői között anyai ágon felleltem a Sturmman, Sembery, Bene, Madách, Egry és a Fáy családot, melyek között rokonsági kapcsolatot állapítottam meg. Az apai ágot vizsgálva házasságok révén rokonsági kapcsolatokat fedeztem fel a Beniczky és a Kubinyi, az Okolicsányi és a Merwald család között (Tahy, 1904). Veresné édesapja Beniczky Pál volt, kinek származása az Árpád korig vezethető vissza. A Beniczky családot Thuróczi Imrétől eredeztetik. Thuróczi Imre 1269-ben IV. Bélától kapta meg Benicz vagy Bene községet. (Nagy, 1857). A Beniczky ágról számos rendkívüli személy sorolható fel, akik hazaszeretetről, bátorságról és tehetségről tettek bizonyosságot. Említésszerűen sorolom fel a következőket. Beniczky Márton, aki Luxemburgi Zsigmond idején harctéri sikereket ért el, Beniczky Ferenc, aki Vác kapitánya volt 1627-ben. Beniczky Péter költő, az irodalom terén remekelt, valamint Beniczky Gáspár, aki II. Rákóczi Ferenc titkára volt, naplója Thaly Kálmán kiadásában jelent meg 1866-ban (Rudnay & Szigethy, 1902).

Veres Pálné Beniczky Hermin édesanyja Sturmman Karolina volt, aki Sturmman Márton gömöri nábobnak és Sembery Annának volt a gyermeke. Sturmman Márton családfája Svédorszáig vezethető vissza. Egyik őse Gusztáv Adolf marsallja volt. A harmincéves háború alatt Sturmman Márton felmenői a katonai eredményeikért gömöri javadalmakat kaptak elismerésül (Rudnay & Szigethy, 1902). Sturmman Márton több területen is kitűnt társaitól. Szalmakalap-fonógyárat hozott létre Budán, melyben szegény asszonyoknak adott munkát és pénzkereseti lehetőséget. Az ipar és a kereskedelem fellendítésén fáradozott. Ennek érdekében

részvénytársaságot alapított Magyarországon, mely a gömöri hegységekben található vasérc bányászatát fedezte. Az első részvényeket József főherceg vásárolta meg (Geöcze, 1904). József főherceggel Sturmán jó kapcsolatot ápol, melyet bizonyít a Nemzeti Újság 1806-ban megjelent egyik közleménye. Ebben beszámolnak a főherceg Sturmán-nál tett látogatásáról és közös ebédjükéről (Kultsár, 1806). Sturmán Márton nevéhez köthető a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület létrehozása, továbbá Sturmán részt vett a Nemzeti Színház megalapításában is (Tahy, 1904). Sturmán Márton és felesége nemcsak a szegények javára jótékonykodtak. A házaspár Cházár András segítségével 1802-ben megalapította az első siketnéma intézetet Vácott. A Sturmán házaspárnak szívügye volt az intézet létrehozása. Sembery Anna maga is adományozott és lelkesítette a magyar népet, hogy anyagilag támogassák az intézet felállítását: *„bajtlival járt koldulni országszerte a nemes nagyasszony a siketnémák javára és ő maga ötvenezer rénes forintokat adott erre a célra.”* (Komoróczy, 1916, p. 15).

Veres Pálné édesanyja Sturmán Karolina igen nagy műveltségű asszony volt. Hermin főhercegnővel jó kapcsolatot ápol. Sturmán Karolina és Beniczky Pál a főhercegnő segítségével megalapították az első Országos-Budai-Nőegyletet. Sturmán Karolina szoros kapcsolatot ápol Brunszvik Terézzel is. Sturmán támogatta Brunszvik kisdédóvó intézetének felállítási törekvéseit. Ehhez kapcsolódóan Sturmán Mária Dorottya királyi hercegnő pesti lelkészének levelet intézett, melyben a gyermeknevelés és a gyermekvédelem fontosságát hangsúlyozta. Kalchbrenner lelkész segítségével a levél eljutott Mária Dorottya és József nádorhoz, akik pártolásukba fogadták az ügyet. Sturmán Karolina Brunszvik Teréz által megismerkedett Pestalozzi pedagógiai elveivel, melynek hatására ő tanította írni, olvasni és számolni béréseinek gyermekeit. Sturmán Karolina örökölte szülei haladó szellemű személyiségét, a szülei által kapott szemléletmódot továbbadva kamatoztatta azt. Munkásságukhoz hozzátéve sarkallta a gyermekeit és a környezetében lévő gyerekeket, hogy maradandót alkossanak a jövő nemzedékei számára. Nem meglepő, hogy lánya, Hermin az élete során szívügyének tekintette a leányok oktatását. Édesanyja személyes példáján keresztül láthatta, hogy a jövő nemzedékeinek tanítása és nevelése a magyar édesanyák előjoga és kötelessége (Vayk, 1899; Geöcze, 1904; Sebestyén, 1916).

Kutatásomban a következők szerint értelmezem és használom a karakterfejlődés kifejezést. Maga a karakter szó a 19. század irodalmi alkotásaiban (Kölcsey Ferenc, Mikszáth Kálmán) jellemet jelentett, erkölcsi tekintetben jelent meg (ÉKsz, 2023). Ezt alapul véve a karakterfejlődés fogalmát olyan lelki és erkölcsi fejlődési folyamatként definiálom, amely során az egyén személyisége, jellemvonásai gazdagodnak a külső-környezeti hatások és belső-lelki változások következtében. A karakterfejlődés eredményeként az egyén olyan erkölcsi, etikai többlettartalommal bír, amely pozitív és átlagon felüli személyiségjegyeket hordoz magában, összességében pedig egy sajátos személyiséget alakít ki. A kutatás során bizonyos helyeken az alábbi szinonimákat használom a karakter kifejezés helyett: jellem, egyéniség, alaptermészet, lelkialkat, melyek azonos, vagy hasonló jelentéstartalommal bíró szavak.

Veres Pálné Beniczky Hermin 1815. december 13-án a Nógrád megyei Láziban látta meg a napvilágot Sturmann Karolina és Beniczky Pál gyermekeként. Négy testvére született: Márton, Adolf, Mária és Karolina (Tahy, 1904). Édesapját egyéves korában elveszítette. Az édesapa halála után Sturmann Karolina gyermekei nevelésének szentelte életét, azonban az 1831-es kolerajárvány áldozatául esett. Ekkor Hermin 16 éves volt (Rudnay&Szigethy, 1902). Édesanyja jellemvonásai nagy hatással voltak Beniczky Hermin személyiségének alakulására. Karakterfejlődése az édesanyjával eltöltött évek alatt kezdődött el. Élete végéig elkísérte az édesanyjától tanult felelősségtudat a gyermekek nevelése és oktatása iránt. Édesanyja iránti szeretete és tisztelete a következő naplórészletben ismerhető fel: *„segíts nekem Istenem, hogy az én gazdag anyámat követhessem...”* (M. Bagossy, 1996, p. 15).

Az édesanya elvesztése után a lánytestvérek Sturmann Márton (Sturmann Karolina édesapja) gyámsága alá kerültek. Sturmann Márton nemigen foglalkozott unokái taníttatásával. Mária, Hermin és Karolina kedvére olvasgathatott a nagyapa könyvtárában (Sebestyén, 1916). Hermin határozott és céltudatos személyisége már korán megmutatkozott. Naplót kezdett el írni, melyben így fejezi ki magát: *„a naplóírásból különösen azt a hasznot akarom húzni, hogy szigorú önismeret által nemesbítsem kedélyemet.”* (Rudnay&Szigethy, 1902, p. 29). Beniczky Hermin már fiatal lány korában fontosnak tartotta az önfejlesztést és a tanulást, amit naplójában is kifejtett: *„már fiatal koromban forró vágyódás égett keblemben, ismeretek és tudás után; legszebb óráim azok voltak mikor tudásomat komoly tudományos olvasmány vagy tanulságos társalgás által bővíthettem.”* (Rudnay & Szigethy, 1902, p. 364). *„A cselekvésben és a beszédben csak magasabb felé akarok törekedni...”* (M. Bagossy, 1996, p. 14).

Hermint és lánytestvéreit apai nagynénjük, Beniczky Teréz Pesten vezette be olyan szellemű társaságba, ahol számos kiemelkedő személlyel találkozhattak. Hermin itt ismerkedett meg Toldy Ferencsel (író), Szontágh Gusztávval (filozófus, az MTA tagja), Tóth Lőrincsel (író, ügyvéd, az MTA tagja) és Nendtvich Károllyal (orvos, kémikus, az MTA tagja). Hermint az érdeklődésének megfelelő szellemi társaság vette körül, ahol a neveltetéséből adódó hiányosságok pótlása elkezdődött (Badics, 1882; Nagy, 1892; Geöcze, 1904). Ráébredt, milyen kevés tudással rendelkezik a magyar irodalomról, költészetéről és a nyelvről. Itt ismerkedett meg Veres Pál nógrádi földbirtokossal, főjegyzővel és alispánnal, akivel 1839-ben házasságot kötött.

A házasságkötést követően Vanyarcra költöztek, Veres családi birtokára. 1844-ben megszületett lányuk, Szilárda. Veres Pálné a lánya nevelésére jelentős figyelmet fordított, nem engedte át idegen nevelőknek. Szilárda szigorú és következetes nevelést kapott szüleitől. Veres Pálné mindennap összefoglalót írt férje számára lányuk viselkedéséről és fejlődéséről, melyet férje íróasztalára helyezett. Amikor Szilárda iskolaéretté vált, magyar tanítókat fogadott Dalmady Győző és Győry Vilmos személyében. Miközben Veres Pálné jelen volt lánya óráin és figyelemmel kísérte azokat, ráébredt saját hiányosságaira. Férjével osztotta meg azt a felismerését, hogy a magyar lányok számára nincs iskola, az oktatásban azonban mindenkinek részesülnie kell, társadalmi hovatartozás figyelembevétele nélkül. Veres Pálné célja az általános műveltség minél szélesebb körben történő terjesztése és népszerűsítése volt (Vadnai, 1869).

Lánya házasságkötése után, 1861-től kezdte megvalósítani a nőneveléssel kapcsolatos céljait, melyet a későbbiekben külön fejezetben részletezünk. Madách Imre 1864-es akadémiai székfoglaló beszédének hatására lépett a nyilvánosság elé és kezdte meg tudatos társadalmi szerepvállalását (ld. a következő fejezetben). 1868-ban egyesületet hozott létre Országos Nőképző Egyesület néven, melynek tagjai segítségével 1869-ben megalapította leányiskoláját. Külföldi szakmai kapcsolatai eredményeként 1869-ben meghívást kapott a Philosophen-Congressen-re Frankfurtba, ahol prezentálta a nőneveléssel kapcsolatos céljait és elképzeléseit, valamint részletesen bemutatta az iskola tantervét és tantárgyi rendszerét. Előadása hatására a magyar minta alapján kiegészítették a németországi leányiskolák tantervét. Egyesületében évente tartott közgyűléseket, melyeken az aktuális intézeti és társadalmi problémákat vitatták meg (M. Bagossy, 1996).

Magánéletében is kiteljesedés következett. Három lányunokája és egy fiú unokája született. Ilona, Lenke és Margit a nagymamájuk által életre hívott iskolában tanultak. Veres Pálné részt vett unokái nevelésében, levelezései az unokák iránt érzett mély kötődését és

szeretett példázzák. 1880-ban meghalt fiú unokája József, 1886-ban férjét vesztette el. Veres Pál halála után Veresné vezette a vanyarci birtok ügyeit is.

1889-ben, idősödő korára tekintettel lemondott egyesületi elnöki posztjáról, de élete végéig tiszteletbeli elnök maradt. 1893. március 25-én a legmagasabb elismerésben, koronás érdemkeresztben részesült. 1895-ben adta ki korábbi munkáinak összefoglaló művét *Tapasztalati lélektan* címmel, melyben útmutatást nyújtott a nőknek a női lélekben lejátszódó folyamatok megértéséhez. 1895. szeptember 28-án, Váchartyánban hunyt el (Zelenka, 1910; Rudnay, 1922).

A 19-20. század fordulóján előtérbe kerültek a női példaképeket, jellemzően bibliai nőalakokat és kiemelkedő történelmi személyek életét bemutató publicisztikák (Sárai, 2001). Kertész Erzsébet 1930-ban megjelent, Zöldfa utca 38. című leányregényének központi szereplője Veres Pálné volt. Az életrajzi adatokat tanulmányozva megállapítható, hogy lánykorát, férjével való kapcsolatát, lányának nevelését, Madách Imréhez való viszonyát és társadalmi szerepvállalását valósághűen mutatja be a szerző. Míg a regényben előforduló bibliográfiai adatok hitelesnek mondhatók, Veres Pálné karaktere a leányregényekkel kapcsolatos idealizmusát tükrözi. Kertész határozott, kitartó és alázatos asszonynak írja le Veres Pálnét, akit minden körülmények között a helyes döntések jellemeznek. Veresné karaktere, személyes élete és társadalmi szerepvállalása ebben a regényben már rendelkezik mindazokkal a női jellemvonásokkal és lehetőségekkel, melyek a nőmozgalmak vívmányainak tekinthetők, s melyek a maguk korában még az arisztokrácia köreiből sem voltak jellemzők.

Veres Pálné jellemfejlődésére több tényező is hatott. Személyiségfejlődését öt szakaszra osztottam. (ld.1. sz. táblázat), egyrészt életkora, másrészt a jellemfejlődést meghatározó személyek jelenléte szempontjából. Az első szakasz az (1) 1815-1830 közötti, születésétől 15 éves koráig tartó időszak, melyet az anyai nevelés és mintaadás határoz meg. Ebben a korszakban vált személyiségjegyévé az elköteleződés és felelősségvállalás, mely a későbbiekben a magyar nőnevelés ügyéért folytatott harcához nélkülözhetetlen jellemvonás. A második korszakba, (2) 1830-1839 között a nagyapjánál töltött éveket határoztam, mely időszakot az önismereti fejlődés és önképzés jellemez. Az ezen korszakban született naplójából kitűnik, hogy fiatal korában magas életideált állított, olvasmányai alapján elveket fogalmazott meg, melyekhez ragaszkodni vágyott. Nélkülözhetetlennek tartotta az alázatot, az őszinteséget, a hűséget, a megbízhatóságot és a kitartást. A harmadik korszak (3) 1839-1841 közöttre tehető, helyszíne Beniczky Teréz otthona és szellemi társasága, ahol számos kiemelkedő személyiség, eszmeiség hatott rá. Magyar nővé válásának időszaka ez, melyben legfőbb segítőtársává férje, Veres Pál vált. A negyedik korszak (4) az 1841-1861 közötti, melynek sarkalatos eseménye

lánya születése és nevelése, aminek során újabb ismeretszerzésre lesz lehetősége. Gondolatébresztő időszak, mely során a nőneveléssel kapcsolatos célok és elvek megfogalmazódnak. Ráeszmélt, hogy a nőt saját és családjuk boldogulása érdekében a háztartás vezetésére való felkészítésen túl, alaposabb képzésben kell részesíteni. Eszméjét intézményes keretek között látta megvalósíthatónak. Egy magyar női iskola gondolata rajzolódik ki benne, melynek küldetéstudata az általános ismeretszerzés terjesztése és önfenntartási pályák biztosítása volt (Rudnay & Szigethy, 1902). Az ötödik korszak (5) indító mozzanata Madách Imre székfoglalója (1864), mely közszereplésre ösztönzi. A lánya nevelése során megfogalmazódott célok megvalósításának időszaka következik Veresné életében. Az ONE és az iskola alapításával nézetei népszerűvé válnak, eszméi tanítványai körében tovább élnek.

1. táblázat

Veres Pálné jellemfejlődését meghatározó tényezők

időszakok	életkor	meghatározó személyek	módszerek / nevelő hatások	kialakult jellemvonások
1815-1830	0-15 év	édesanya	mintakövetés	elköteleződés, felelősségvállalás
1830-1839	15-24	nagyapa	önnevelés, önképzés	önismeret, magas életideál, idealizált jellemvonások
1839-1841	24-26	Beniczky Teréz társasága	kiemelkedő személyek, eszmék	magyar nővé válás
1841-1861	26-46	Veres Pál Veres Szilárda nevelői	önművelés, kitekintés	céltudatosság (nőneveléssel kapcsolatos célok és elvek)
1864-1895	49-haláláig	Madách Imre beszéde, az arisztokrácia befolyásos tagjai	társadalmi igény, visszhangok	bátorság, véleményformáló és vezetői képességek

Veres Pálné és Madách Imre kapcsolata

A Veres család gyakori látogatója volt Szontágh Pál politikus és Madách Imre költő. Madách idővel a Veres házaspár jó barátjává vált (M. Bagossy, 1996). A kutatás korai szakaszában találkoztam azzal a feltételezéssel, hogy Madách Imre romantikus kapcsolatot ápolt Veres Pálnéval. Horváth Károly (1984) Madách Imre életét és írói munkásságát bemutató monográfiájában utal az esetleges szerelmi szálra. Úgy véli, hogy Madách *Az ember tragédiájában* Veres Pálnéről mintázta Éva alakját. Ennek a feltételezésnek alapjául azt tekinti, hogy Madách a mű első példányát 1862-ben Veres Pálnénak dedikálta. Andor Csaba (2015) *Madách Imre és Veres Pálné* című könyvében hosszan részletezi a lehetséges bizonyítékokat a szerelmi kapcsolat megerősítésére, Madách költészetét és műzsáit is vizsgálva. Úgy véli, hogy *A rab, virágaihoz* című költemény Veres Pálnéről szól. A vers Madách pozsonyi bebörtönzését örökíti meg, amelynek során a Veres házaspár látogatást tesz a költőnél. Veres Pálné virágot visz a rabnak, melyet ő nagy örömmel fogad. Andor szerint a vers érzelmi töltése alapján egyértelműen kimondható, hogy Madách többet érzett barátságnál Veres Pálné iránt (Andor, 2015).

Romantikus kapcsolatra utaló bizonyítékot nem találtam a kutatás során. Veres Pálné naplójának és életrajzi adatainak áttekintése után a Madách Imréről szóló naplótöredékekből arra a következtetésre jutottam, hogy Madách Imre és Veres Pálné szoros barátságba álltak ugyan, de érzelmi viszony nem bizonyítható.

A kutatás nem várt eredménye a szerelmi szál keresése során bontakozott ki előttem. Madách családfájának vizsgálata során hasonlóságra lettem figyelmes Madách Imre és Veres Pálné családfája között. Bizonyítható, hogy Sturmann Karolina oldaláról távoli rokonságban álltak egymással. Madách felmenői között szerepel Madách Péter, akinek három gyermeke volt, György, Gáspár és Zsófia. Madách György ágán született Veres Pálné, Madách Gáspár ágán pedig Madách Imre, tehát távoli unokatestvéri viszony köti őket össze (Nagy, 1860; Tahy, 1904). Nem találtam információt arra vonatkozóan, hogy ők tudtak volna erről a rokoni szálról.

Habár baráti szálak fűzték őket össze, Madách 1864-es akadémiai székfoglalója olyan hatást váltott ki Veresnéből, hogy a nyilvánosság előtt szállt szembe vele. Madách beszédében degradáló módon nyilatkozott a nőkről: „*a női nem teljes férfiúi érettségre sosem juthat... az erősebb férfiúi lelkében éppoly érzéseket költ, mint az elhagyott gyermek, a hervadó virág, megdermedt madár.*” (Vadnai, 1869, p. 549). Kertész Erzsébet a regényében fókuszba állítja Madách Imre és Fráter Erzsébet kapcsolatát. Szellemileg nem összeillő házastársaknak írja le kettejük kapcsolatát, melynek volt valóságalapja. Horváth Károly (1989) Madách Imre című

könyvében kifejti, hogy különböző volt a jellemük és a mentalitásuk. Fráter Erzsí csapongó és érzéketlen volt, ezzel szemben Madách megfontolt és érzékeny. Fráter Erzsí Madách soproni bebörtönzése alatt gyakran fogadott férfi látogatókat és tartott bálakat. Házasságuk válással végződött. Fábíán Ernő (2012) *Az élet értelme. Madách Imre filozófiája* című könyvben kifejti, hogy Madách Imre és Fráter Erzsébet szellemileg nem voltak egyenrangú társak. Feleségét nem érdekelte Madách költői és irodalmi irányultsága. Madách Imre így fogalmaz: „*tapsoló közönség: csak ennyi voltam számára.*” (Fábíán, 2012, p. 23). Madách Imre az akadémiai székfoglalójában a női nem iskolázatlanságából származó tudatlanságot, könnyelműséget formázhatta feleségének értelmileg és erkölcsileg csiszolatlan jelleméről.

A székfoglalóra válaszul Veres Pálné magánlevélben adott hangot döbbenetének és cáfolatának. „*Nincs alkalmam, hogy előszóval nyilvánítsam Ön előtt fájdalmamat a fölött, hogy tudományos képzettségét, humorát éppen az emberiség elnyomott része ellen használta fel.*” (Rudnay & Szigethy, 1902, p. 130). Szavaiban érezhető a személyes ismeretség és elismerés, ugyanakkor életében először bátran felveszi a harcot azokért az elvekért, melyek képviselőjét céljaul tűzte. Levélben kifejti, hogy a nők nevelésének, oktatásának elhanyagolt állapota nem az ő hibájuk. Madách válaszában visszakozott és igazat adott Veres Pálnénak, majd önvizsgálatot tartva megállapítja, hogy ha hamarabb beszélt volna Veres Pálnéval erről a témaköréről akkor másképpen írta volna meg a székfoglalót (Rudnay & Szigethy, 1902, p. 49). Nézeteltérésük a későbbiek folyamán nem árnyékolta be a kapcsolatukat. Palágyi Menyhért filozófus és író személyesen készített interjút Szilárdával, melyben Veres Pálné és Madách Imre kapcsolatáról érdeklődött (Rudnay, 1922, 78.). 1900-ban *Madách Imre és költészete* című könyvében így fogalmaz kettejük kapcsolatáról. „*Így vitatkozik a hazai nőképzés uttörő bajnoka, Veres Pálné, éveken keresztül mesterével, Madách Imrével. Kár, hogy a vita nem a nyilvánosság előtt folyt. Annál érdekesebb világításban állana akkor előttünk az a ritka szép baráti kapcsolat, mely a költőt vagy 10 éven keresztül (1854-1864) mindhalálíg Veres Pálék vanyarci házához fűzte.*” (Palágyi, 1900, o.n.).

Madách és Veresné diskurzusa végül arra az eredményre vezetett, hogy Madách akadémiai székfoglalójára Veres Pálné nyíltan fejtette ki nézetét. 1865-ben a Hon hasábjain hívta fel a magyar nők figyelmét a lánygyermek tanításának szükségességére, annak érdekében, hogy elkerüljék a „*külső fényes piperésben való versenyt.*” (Rudnay & Szigethy, 1902, p. 139). Összefoglalóan elmondható, hogy Veres Pálné nem akart szakítani a hagyományos nőképpel és szerepértelmezéssel. Hitte, és életével példázta, hogy a nőnek elsősorban a családban van a helye. Ugyanakkor fel szerette volna szabadítani a nőket a

tudatlanság börtönéből. Ennek érdekében olyan lépéseket tett, melyek megnyitották a magyar lányok előtt az iskoláztatás és egyúttal a társadalmi felemelkedés lehetőségét.

V. Egyesület- és iskolaalapítás

Az 1800-as évek közepéig a lányok oktatása parlagon hevert. Az iskolázottság rendi alapon működött, a nevelés szinterei különbözőek voltak az arisztokrata és a szegényebb családok gyermekei számára. A szegény családok lánygyermekének nevelésideálja a vallásos, hűséges, takarékos, szorgalmas feleség és édesanya volt (Kéri, 2018, 268). Az 1806-os II. Ratio Educationis társadalmi hovatartozás szerint különböztette meg a lányok alsófokú iskolázottságát. Az alacsony társadalmi rétegek lányai hittant, olvasást, írást, anyanyelvet, számtant „és társadalmi helyzetüknek megfelelő munkavégzés”-hez illő tantárgyat tanultak (idézi Kéri, 2018, p. 385). 1845-ben a Helytartótanács *Magyarország elemi tanodáinak szabályai* címmel rendeletet adott ki, amely kötelezővé tette mindkét nem számára az elemi iskola alsó két évfolyamának elvégzését (Mészáros, 2003, p. 299). 19. század első felében a vagyonosabb családok a lánygyermeküket apácázárdákba (angolkisasszonyok, orsolyiták) vagy magánintézetekbe (Karacs Teréz, Teleki Blanka iskolája) küldték tanulni. A szegényebb családoknál elterjedt szokás volt, hogy a lánygyermekeket háztartási feladatok szükséges végzése, kisebb testvérek felügyelete, vagy erkölcsi okok miatt nem engedték iskolába (Kéri, 2018, 386). A dualizmus létrejötte és a nőmozgalmak térhódítása megteremtette a körülményeket a lányok oktatásának megreformálására. E korszakban lejátszódó politikai, gazdasági, társadalmi változások kedvezően befolyásolták az eseményeket, hogy Veres Pálné pedagógiai elképzelései és tervei megvalósuljanak.

A kutatás következő szakaszában az iskolával kapcsolatos dokumentumokat, első és másodlagos forrásokat kutattam fel. Elemeztem az 1879-1891 között megjelent értesítőket, összehasonlítottam az iskola tantervét a népoktatási törvényben megfogalmazott tantervvel. Fókuszba állítottam és kiemeltem a tantárgyi különbségeket, az elhelyezkedési és a továbbtanulási lehetőségeket.

Veres Pálné 1867-ben cikket írt *Buzdító szózat* címen, melyben kérést intézett a nőkhöz. „Itt az idő, kedves nőtársaim, hogy ébredjünk mi is, hogy szellemünket fejlesszük a véghetetlenig [...] Bátran állíthatom tehát, hogy a tudományosan művelt nő boldogabb, mert négy fal közötti magányában sem fog unatkozni, mivel ott lesz vele gondolatgazdagsága.” (Rudnay & Szigethy, 1902, p. 141). Személyesen kereste fel az arisztokrata nőket, hogy támogatókat szerezzen. Fáradozásai nem voltak hiábavalók. 1868. május 23-án a Tigris

szállóban megalapította az Országos Nőképző Egyesületet, melynek jelszava volt: *Haladjunk*. Elsődleges célként határozták meg a nők képzését, és az önálló egzisztenciát biztosító pályákra történő felkészítést (Rudnay & Szigethy, 1902, p. 55).

Kiss Áron (1845-1908) filozófus, pedagógiai szakíró és tanítóképző-intézet igazgató is pártfogásába vette Veresné innovatív elképzeléseit. „1868. március 23-án pedig megalakult az Országos Nőképző Egyesület. Ugyan ez évben megjelent Veres Pálnétól egy röpirat „Nézetek a női ügy érdekében”, melyben újból s most már terjedelmesebben adott hangot terveinek. Nem volt a Veres Pálné törekvéseiben semmi emancipationális gondolkodás. Szerinte a két nem természeti egyénisége előre kiszabja mindegyiknek a munkakörét. A nő a család. De a ki egy család nemtője akar lenni annak az az igazi műveltség varázsával kell bírnia.” (Kiss, 1889, p. 444). Kiss ebben a cikkében kifejti, hogy ha az édesanyák nem magyar szellemiségben nevelik fel gyermekeiket, az a magyar társadalom hanyatlásához vezethet. Kiss Áron és Veres Pálné hasonló nézeteket vallottak és hasonló módszerekhez is folyamodtak. Mindketten nélkülözhetetlennek tartották a nők magasabb képzését és taníttatását. Pártolták a családanyák társadalmi felemelését és edukációját abban a reményben, hogy a társadalom is emelkedni fog általuk. Kiss Áron (1891) *A nőnevelésről* című tanulmányában kifejtette, mennyire fontosnak tartja, hogy a lányok az elemi és a polgári iskolák után tovább képezzék magukat a felsőbb leányiskolák intézeteiben. Kiemelte, hogy a lányok oktatásában és nevelésében a hagyományos szerepekre való felkészítés a legfontosabb kötelesség. Kiss 1889-ben megjelent cikke évekkel később bekerült a Rudnay-Szigethy (1902) féle összeállításba, mely arra enged következtetni, hogy nagyra becsülték véleményét és támogatását.

1868 novemberében az ONE kérvényt nyújtott be a képviselőházhoz, melyben sürgették egy országos női minta-főtanoda felállítását. Miközben az ONE beadta kérvényét, napirenden volt a népoktatási törvény, mely javított a lányok iskoláztatási és munkába állási lehetőségein. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk, hazánk első népoktatási törvénye, előírta a fiúk és leányok általános tankötelezettségét 6-12 éves korig. A törvény magában foglalta a 6 osztályos elemi iskola, az ismétlő iskola, a felső népiskola, polgári népiskola és tanító- és tanítónőképzők felállítását, valamint rendelkezett az egyházi és magán fenntartású iskolákról. A felső népiskolát sok helyen nem is állították fel, a 20. század elejére a polgári iskola vette át a helyét (Mészáros, 2003).

A felső népiskola és a felsőbb leányiskola két különböző iskolatípus volt. A felsőbb leányiskola intézménytípus nem tartozott népoktatási intézmények közé, az új törvény nem rendelkezett létrehozásáról és tantervéről. A népiskolai tanfelügyelők szerint a különbség a két iskolatípus között „a két bé” (Kéri, 2018, p. 434). A felsőbb leányiskolák célja az volt, hogy „a

leányok nemük sajátosságainak s a társadalmi viszonyoknak megfelelő olyan műveltséget nyerhessenek, amely egyrészt élethivatásukhoz szükséges, másrészt megfelel annak az általános műveltségnek, melyet a férfiak saját életcéljaik érdekében a gimnáziumokban s a reáliskolákban nyerhetnek.” (Kéri, 2018, p. 433). A felsőbb leányiskolák nem biztosították a továbbtanulást.

Az ONE 1868-ban beadott kérvényére – Deák Ferenc pártfogásának hatására – az engedélyt megkapta. Egy évvel később, 1869. október 17-én megnyílt az ország első felsőbb leányiskolája, Országos Nőképző Egyesület Veres Pálné Leányiskolája néven, Veres Pálné vezetésével. Az iskola három fokból állt, az elemi, a polgári és a felső osztályból. A következő években népszerűvé vált ez az iskolatípus. Sorra alapították a felsőbb leányiskolákat az ország különböző területein, például Máramarosszigeten, Miskolcon, Lőcsén. Az elemi és a polgári osztályok a törvény szerinti tanterv alapján működtek. Az Országos Magyar Nőképző Egylet Történetének és Tanintézetének kimutatásában így fogalmaz Veresné: *„Az egylet intézetében anyai örködés, egészséges és tisztességes táplálás és egyéb ellátás mellett, a növendékek értelmi fejlesztését budapesti jeles tanárok vezetik.*” (Budapest Nőképző-Egylet, 1873). Az iskola profiljához tartozott a kézimunkák (kötés, horgolás, hímzés, varrás) és a nyelvek gyakorlása (német, francia), továbbá a mindennapos mozgás. E dokumentumot vizsgálva az elemi iskolában alkalmazott két módszer érdemes kiemelésre. (1) Az első osztályban először a gyermekeket bátorságra, bizalomra és rendre szoktatta a tanítónő. (2) A továbbiakban egyrészt az emlékezőképesség, másrészt az erkölcsi és érzelmi fejlődés érdekében versikéket tanultak a lányok (Budapest Nőképző-Egylet, 1873). A fentiekben felsorolt módszertani pontokat nem találtam meg más iskolák értesítőiben, viszont a leányiskola egyedi pedagógiai elveihez tartoztak, ami Veres Pálné nevelésről vallott nézeteit tükrözte.

Az ONE Veres Pálné leányiskolájának különlegessége volt, hogy a két felső osztály elvégzésével a lányok tanítónői képesítő vizsgát tehettek a pesti állami képezdében (ONE Tanintézetének Értesítője, 1879, 1880). A felső osztályok egyedi tanterv alapján tanultak, melyet Veres Pálné állított össze. Jellegzetes tantárgyai közé tartozott a biológia, a pszichológia és a fejlődéslélektan, az egészséges étkezésre és életmódra nevelés, a művelődéstörténet, a magyar irodalomtörténet, valamint a nevelés és oktatás történet, melyhez Kiss Áron *A nevelés és oktatás történet* című kézikönyvét használták (ONE Tanintézetének Értesítője, 1880).

Vidékről is jelentkeztek Veres Pálné leányiskolájába, mely szükségessé tette bentlakásos intézetek felállítását. A kollégiumban az igazgatónő és nevelőnők látták el „a családanyai szerepeket”. Veres Pálné iskolájának az volt a célja, hogy magasabb szintű tudományos ismereteket adjanak át a leányoknak, melyek mellett nem hanyagolták el a családi életre való nevelést sem. Ma már elmondható, hogy ez az iskolatípus sikeres volt. Veres Pálné

lehetőséget adott a vagyonosabb polgári és földbirtokos családok leánygyermekének magasabb szintű képzésben való részvételére, ugyanakkor támogatta a nem vagyonos rétegek lányait is, hiszen minden tizedik diák mentesült a tandíj fizetése alól.

Az ONE további célként kívánta megvalósítani, hogy az iskola elvégzésén keresztül javuljanak a lányok munkába állási, ezáltal önfennttartási esélyei. A polgári és felsőbb leányiskola elvégzése után a lányok megszerezhették a tanítónői képesítő vizsgát, mellyel elemi iskolákban taníthattak vagy magáncsaládoknál nevelőnők lehettek. Az iskolai értesítők adatai alapján 1879-1891 között 101 lány szerezte meg a tanítónői képesítő vizsgát. Sokan helyezkedtek el tanítónőként, nevelőnőként, vagy családi körben édesanyaként kamatoztatták a megszerzett tudást (ONE Veres Pálné leányiskolája értesítői, 1879-1891).

Számos ismert diák vagy tanár öregbítette a lányiskola hírnevét. Miller Anna az iskola növendéke volt, majd tanítónője lett. Évekkel később annak igazgatónőjévé és az ONE jegyzőjévé vált (Safáry, 1912). Hugonnai Vilma az első magyar orvosnő 1900-ban biológiát tanított a leányiskolában. Rosenberg Augusztina szintén növendéke volt az iskolának, 1875-ben tanítónői képesítő vizsgát szerzett. 1905-ben alapító tagja volt a Magyarországi Nőegyesületek Szövetségének, konferenciáikon előadásokat tartott az anyaság védelméről (Bátor, 1908; Safáry, 1912; Kéri, 2018). Veres Pálné leányiskolája a korát meghaladó intézménytípus volt, mert az itt végzett lányok értelmiségi pályán tolthettek be állást középiskolai vagy egyetemi tanulmányok elvégzése nélkül.

A korábban részletezett, Jánossy Gábor által segítő környezeti tényezőknek nevezett eszmék (feminizmus, emancipáció) járultak hozzá, hogy Veres Szilárda tovább vigye édesanyja munkásságát, szellemi örökségét, valamint újabb pedagógiai reformokat kezdeményezzen és hajtson végre. 1889-től az ONE alelnöke lett, majd édesanyja halála után (1895) az egyesület elnökévé választották. 1895-ben az egyetemek bizonyos karai (gyógyszerészeti, orvosi, bölcsészeti) megnyíltak a nők előtt. Szilárda az édesanyja kitartását és fáradhatatlanságát követve engedélyt kért egy leánygimnázium megalapítására. 1896. október 3-án megnyílt Magyarország első leánygimnáziuma, Veres Pálné Leánygimnázium néven. Veres Pálné pedagógiai céljai Szilárda elnöklete alatt bontakoztak ki igazán. Az általános ismeretterjesztésen túl ismét új szellemi fellegvárat alapított az ONE. Egy új, modern, női intézményrendszert hozott létre, mely kitörési lehetőséget nyújtott minden olyan nőnek, aki a tanulás és az önszorgalom által növekedni, gyarapodni kívánt szellemileg, morálisan és a társadalom színterein egyaránt.

VI. Összegzés

Kutatásom fókuszában Veres Pálné személyes útja és a nőnevelés ügyéért folytatott tevékenysége állt. A munka elején áttekintettem a téma eddigi tudományos eredményeit, a reformkor és a dualizmus időszakának társadalmi jellemzőit, a női modellképeket, szerepköröket és tanulási lehetőségeket, továbbá kerestem, hogy mindezek hogyan befolyásolták Veres Pálné személyes életét és munkásságát, majd kitértem Veres Pálné jellemfejlődésének feltárására és leányiskolájának sajátosságaira. Kutatásom célja az volt, hogy új perspektívával bővítsem az eddigi kutatási eredményeket, új tartalmi elemekkel egészítsem ki az eddigi Veres Pálné kutatásokat. Törekedtem tágabb kontextusban értelmezni a Veres Pálné személyiségére és munkásságára ható környezeti és nevelői hatásokat. A kutatás során problémátörténeti csomópontokat emeltem ki, primer és szekunder forrásokat gyűjtöttem, melyeket kvalitatív módon elemeztem.

A történeti kontextus leírásában bemutattam, hogy a 19. században kialakult modern nőkép jelentős mértékben befolyásolta Veres Pálné színrelépését. Megvizsgáltam Madách Imre és Veres Pálné kapcsolatát, kerestem a romantikus viszony keletkezési körülményeit. A kettejük közti szerelmi szálról nem találtam bizonyítékot, ellenben új, eddig sehol nem publikált kutatási eredményként távoli rokoni kapcsolatot állapítottam meg köztük. Kapcsolatukból azt a tanulságot vontam le, hogy a nyílt és őszinte kommunikáció a társadalom jobbra tételéhez vezethet.

Kutatásom másik fő kérdése Veres Pálné jellemfejlődésének útja volt. Karakterisztikáját életkor és külső-belső nevelőhatások alapján korszakoltam. E témarészben végső következtetésként megállapítottam, hogy szerepvállalása transzgenerációs folyamat része. Három generáción átívelő társadalmi szerepvállalás állapítható meg Beniczky Pálné Sturmann Karolina, Veres Pálné Beniczky Hermin és Rudnay Józsefné Veres Szilárda között. Ezek a szereptartalmak hasonló vagy ugyanazokat a célokat szolgálták, egyrészt a nőkérdés ügyét, másrészt az iskolaügyet. A társadalmi felelősségvállalás, mint női jellemvonás a családon belüli örökség részének tekinthető.

Veres Pálné iskolaállítási törekvései során egy új pedagógiai eszmerendszert alkotott. Olyan iskolát hozott létre, melyben a lányok nemcsak a hagyományos szerepekre készültek fel, hanem szakmát is szerezhettek, ezáltal felemelkedési lehetőséget és új jövőképet nyújtott a polgári társadalom lányai részére, továbbá biztosította az általa vallott eszmék terjedését. Szakított a hagyományos női jövőképpel, mely hangoztatta, hogy a nők egyetlen megélhetési lehetősége az előnyös házasságkötés. Korát megelőzően vallotta, hogy a nők tanulás által önálló

egzisztenciát teremthetnek. Rendhagyó módon lehetőséget biztosított azoknak a lányoknak, akik tanulás és szorgalmas munkavégzés által szellemileg és erkölcsileg növekedni akartak.

Kutatásom elején többek között célom volt, hogy találjak Veres Pálné közel 200 éve megfogalmazott pedagógiai törekvéseiben máig érvényes elveket, egyrészt a magam, másrészt a nevelői hivatás előtt állók számára. Pedagógiai gyakorlatának bizonyos módszertani elemei máig érvényesek. A bátorságra, rendre és bizalomra nevelés mai pedagógiai gyakorlatunknak is része. E jellemvonások kialakítása kisgyermekkorban kezdődik el. A kisgyermekkor az önállósulási törekvés időszaka. A nevelő lehetőleg minél több alkalmat biztosít az önálló tevékenységekhez és azok gyakorlásához. Motivációja és bizalma a tevékenység ismételtsére ösztönzi a gyermeket. Az önállóság gyakoroltatásával a gyermeknek sikerélménye lesz, mely bátorságot ad nekik. A rendszeret és rendezettség kialakulása a példamutatás eredménye. A kisgyermeknevelők környezetük igényes kialakításával és rendben tartásával, valamint a napirendhez való igazodással mintát nyújthatnak a gyerekeknek, amelyek pozitívan hatnak személyiségfejlődésükre.

Kiemelném továbbá Veresné munkásságából az önismeret és az önképzés örökérvényű szükséges voltát, melyet maga naplővezetésből, tájékozódásból, tanulásból és vallásgyakorlásából nyert. A leendő, vagy már végzett pedagógusoknak javasolható, hogy rendszeresen vegyenek részt önismereti tréningen, melyen megfogalmazzák a jövőbeli jellemfejlődési céljaikat és a pedagógusi eszményképüket. A tréning célja lenne, hogy a pedagógusok kiküszöböljék az ösztönös viselkedési módokat, jellemhibákat, valamint reális önismeretet szerezzenek, hiszen jó pedagógussá csak az válhat, aki jó önismerettel rendelkezik és tudatosan viselkedik.

Végül hadd álljon itt a személyes életemre nézve megfogalmazott két tanulság. Egyrészt Veres Pálné házasságát tekintve megerősödtem abban, hogy a kapcsolatok terén a mellérendelő viszony választása a helyes. Másrészt bizonyosságot nyertem abban, hogy az önképzés minden esetben mások javát is szolgálja.

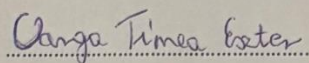
NYILATKOZAT

Kijelentem, hogy mesterséges intelligencia alkalmazást/programot (pl. képalkotó, szövegalkotó) nem használtam a dolgozat készítése során.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy a dolgozatot nem magam készítettem, illetve mesterséges intelligencia alkalmazás/program segítségével vettem igénybe vagy a dolgozattal kapcsolatban szerzői jogi jogsértés ténye merül fel, a Szekció megtagadja a dolgozat befogadását.

Dátum: 2025. január 07.

Aláírás

Varga Tímea Eszter

VII. Irodalom

- Ács, M., Czeferner, D., Pusztafalvi, H. & Takács, Zs. M. (2019). „Asszonyoknak igen sokat kell tudni...” *Új kutatások a nőnevelés történetéről*. Kronosz Kiadó.
- Andor, Cs. (2015). *Madách Imre és Veres Pálné*. Madách Irodalmi Társaság.
- Andor, J. (1907). A keresztény feminizmusról. *Katolikus Szemle*, 21(6), 596-605.
- Badics, F. (1882). Tóth Lőrinc élete. *Figyelő*, 13, 70-74.
- Baros, Gy. (1929). Özv. Rudnay Józsefné. *Napkelet*, 7(17), 310-311.
- Bátor, I. (1908). Rosenberg Augusztia. *Nemzeti nőnevelés*, 29(4), 175-176.
- Borostyáni, N. (1876). A nők társadalmi emancipációja. *Divat-Nefelejts*, 2(24), 185-186.
- Budapest Nőképző-Egylet (1873) Az országos nőképző-egylet története és tanintézetének statisztikai kimutatása. Fanda és Frohna Könyvnyomdájából.
- Fábián, E. (2012). *Az élet értelme. Madách filozófiája*. Kriterion Könyvkiadó.
- Fedele, C. D. (2023). *Nőmozgalom, nemzetköziség, önreprezentáció. Feministák az Osztrák-Magyar Monarchia alkonyán*. Kronosz Kiadó.
- Geöcze, S. (1904). Veres Pálné és a magyar társadalom evolúciója. *Magyar Pedagógia*, 13, 321-341.
- Horváth, K. (1984). *Madách Imre*. Gondolat Kiadó.
- Jánossy, G. (1911). *A feminizmus Magyarországon*. Vasvármegye Nyomdavállalat.
- Jóba, E. (1918). Bedy Schwimmer Rózsa Nyíregyházán. *Nyírvidék*, 39(37), 2.
- Kant, I. (1974). *A vallás a puszta ész határain belül és más írások*. Gondolat Könyvkiadó.
- Kéri, K. (2001). *Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszertanába*. Műszaki Könyvkiadó.
- Kéri, K. (2018). *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon*. Kronosz Kiadó.
- Kertész, E. (1987). *Zöldfa utca 38*. Móra Ferenc Kiadó.
- Kiss, Á. (1889). A felsőbb leánynevelés és az Országos Nőképző-Egyesület, *Magyar Pedagógiai Szemle*, 10(12), 443-448.
- Kollega, T. I. (2015). *Genealógia 3.- A történelem segédtudományai I.* Tarsoly Kiadó.
- Komoróczy, M. (1916). Jólétszi Cházár András. *Magyar Siketnéma-Oktatás*, 18(1-3), 12-15.
- Kozma, A. (1913). Nő-kongresszus. *Borsszem Jankó*, 46(24), 2.
- Kultsár, I. (1806). Hazai tudósítások. *Nemzeti Újság*, (21), 174-175.
- M. Bagossy, É. (1996). *Veres Pálné*. Magánkiadás.
- Pusztai, F. (2003). *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó.
- Mészáros, I. & Németh, A. & Pukánszky, B. (2003). *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Osiris Kiadó.

- Molnár, J. (1913). Nagy emberek, ha feltámadnak...*Borsszem Jankó*, 46(2363), 6-7.
- Nagy, I. (1857). *Magyarország családai. Címerekkel és nemzékrendi táblákkal. 1. kötet.* Nyomtatott Beimel J. és Kozma Vazulnál.
- Nagy, I. (1860). *Magyarország családai. Címerekkel és nemzékrendi táblákkal. 7. kötet.* Kiadja Ráth Mór.
- Nagy, M. (1892). Dr. Nendtvich Károly, *Vasárnapi Ujság*, (29), 506-507.
- Orosz, L. (1962). *A magyar nőnevelés úttörői.* Franklin Nyomda.
- ONE (1879). *Értesítő 1878/79.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1880). *Értesítő 1879/80.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1884). *Értesítő 1883/84.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1885). *Értesítő 1884/85.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1886). *Értesítő 1885/86.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1887). *Értesítő 1886/87.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1888). *Értesítő 1887/88.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1889). *Értesítő 1888/89.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1890). *Értesítő 1889/90.* Fanda József Könyvnyomdája.
- ONE (1891). *Értesítő 1890/91.* Fanda József Könyvnyomdája.
- Palágyi, M. (1900). *Madách Imre élete és költészete.* Az Athenaeum Irod. és Nyomdai R.T. Kiadása.
- Péterfy, S. (1880). Leányiskoláinknak, A nemzeti művelődés nagyjelentőségű tényezőivé kell emelkedniök. *Nemzeti Nőnevelés. I(1),1-19.*
- Paulik, J. (1914). A feminizmusról. *Életképek a keresztyén szeretet munkamezejéről.* 78-84.
- Ráczkevi, I. (2009). *Veres Pálné és az Országos Nőképző Egyesület.* Szakdolgozat. Miskolci Egyetem BTK.
- Rébay, M. (2009). *A leány-középiskolák Magyarországon és a német nyelvű országokban.* Új Mandátum Könyvkiadó.
- Rébay, M. (2017) *Arisztokraták nevelése-oktatása Magyarországon a XIX-XX. században.* Belvedere Meridionale.
- Romsics, I. (2005). *Magyarország története a XX. században. Harmadik, javított és bővített kiadás.* Osiris Kiadó.
- Rosenberger, F. (1895). Női emancipáció. *Kolozsvár. 9(73), o.n.*
- Rudnay J, V, Sz. (1922). *Emlékeim 1847-1917.* Légrády Testvérek Kiadása.
- Rudnay, J. & Szigethy, Gy. (1902). *Veres Pálné Beniczky Hermin élete és működése.* Athenaeum Irodalmi És Nyomdai Részevny Társaság Könyvnyomdája.

- Safáry, I. (1912). *Az Országos Nőképző Egyesület Veres Pálné leányiskolájának értesítője*. Pallas részvénytársaság nyomdája.
- Sáfrán, Gy. (1979). Teleki Blanka és köre. Kriterion Könyvkiadó.
- Sárai, Sz. K. (2001). Nőkép a református sajtó tükrében. 1867-1918. *Egyháztörténeti Szemle*, 2(2).
- Sebestyén S, I. (1916). Veres Pálné Beniczky Hermin. *Nemzeti Nénevelés*, 37(1), 23-38.
- Szabó, Á. (2023). *Bethlen Kata asszonyköre könyvtárainak rekonstrukciója*. Martin Opitz Kiadó.
- Szlávik, M. (1913). Dr. Máday Andor: A magyar nő jogai a múltban és jelenben. *Protestáns Szemle*, 599-600.
- Tahy, I. (1904). *Tahyak és azokkal rokon családok*. Pátria Irodalmi vállalat és nyomdai részvény-társaság nyomása.
- Turcsi, E. (2010). *Veres Pálné kapcsolatrendszere*. Szakdolgozat. ELTE TÓK.
- Vadnai, K. (1869). Veres Pálné szül. Beniczky Hermin. *Magyarország és a Nagyvilág*, 5(50), 549.
- Vayk, S. (1899). Brunswick Teréza és Veress Pálné. *Uj Idők*, 5(37), 227-228.
- Veres, P. (1895). *Tapasztalati lélektan*. ONE.
- Virág, I. (2024). *A filantropizmus pedagógiai gondolatai*. Gondolat Kiadó.
- Zelenka, J. (1910). Veres Pálné és a magasabb nőnevelés. *Polgáriskolai Közlöny*, 14(17-18), 623-629.

A pályamunka lezárásának dátuma: 2025. január 8.